

Ur *Fjärde Internationalen* 1/1981

Henri Weber

Eurokommunism, socialism och demokrati

Som bekant utgör en omvärdering av förhållandet mellan demokrati och socialism kärnan i Eurokommunismens teoretiska grundstomme, och denna omvärdering ligger bakom strategin för ”demokratiska vägar” till socialismen och begreppet ”en utvecklad demokratisk stat”. Denna teori, som uttryckligen framförs som en revision av Lenins teser om staten, kan sammanfattas så här: Förhållandet mellan ”demokrati” och socialism är inte diskontinuerligt utan inneboende och väsenssammanhängande. Den s k borgerliga demokratin och dess högt värderade ”formella friheter” beviljades inte generöst av den härskande klassen, utan de erövrades i stridens hetta av det väpnade folket. Eftersom de är frukten av klasskamp, så är de vare sig helt och hållet borgerliga eller helt och hållet proletära; i varierande proportioner, beroende på styrkeförhållandena, är de både det ena och det andra — ett verktyg för borgerligt herravälde och ett instrument med vilket proletariatet för krig mot detta herravälde. De förkroppsligar en stympad form av demokrati (stympad av bourgeoisin), men en demokrati som kan fulländas (genom de folkliga massornas handlingar). En gynnsam utveckling av styrkeförhållandena mellan klasserna kommer att möjliggöra en utveckling av de demokratiska fri- och rättigheterna, en demokratisering av de existerande institutionerna, och följaktligen möjligheten att uppnå en mindre och mindre ”formell” och alltmer ”verklig” demokrati. Ur denna omvärdering härstammar den eurokommunistiska strategins bärande tankegångar.

Tre grundläggande teser

Eurokommunismens första huvudtes. Tvärtemot de marxistiska klassikernas uppfattningar, står inte övergången till socialismen nödvändigtvis i motsättning till den borgerligt-demokratiska statens institutioner. Den kan mycket väl uppnås inom ramen för dessa institutioner — under förutsättning att det skapas en dialektik mellan massornas självorganisering i samhället och den demokratiska omvandlingen inom statsapparaten. Denna tes har högervarianter — Berlinguer, Marchais, Carrillo¹. Men det finns också vänstervarianter, som t ex hos Bruno Trentin, Fernando Claudín, Nicos Poulantzas och Christine Buci-Glucksmann. Denna eurokommunistiska vänster förnekar att tesen lider av legalistiska, gradualistiska eller parlamentariska illusioner, och hävdar att dialektiken mellan massrörelsen och den demokratiska omvandlingen inom de existerande institutionerna leder till en rad splittringar i statsapparaten, och att herraväldet över denna därmed övergår till den folkliga rörelsen. Som ett resultat av deras ökade storlek och funktionella utveckling, invaderas de statliga institutionerna av lönearbetarskikt som härstammar från de förtryckta klasserna eller småbourgeoisin. Denna process skakar förhållandet mellan staten och samhället uppifrån och ned. Ty under klasskampens lopp kan dessa statsanställda genomgå en massiv radikaliserings åt vänster, dra statsapparaten till den folkliga rörelsens sida, och inifrån ge ett avgörande bidrag till dess omvandling².

Eurokommunismens andra huvudtes. Än en gång i motsättning till de marxistiska klassikernas teser hävdar man att den socialistiska demokratin inte innebär ett radikalt

¹ Se Santiago Carrillo, *Eurokommunismen och staten*, Rabén och Sjögren 1978, s. 17: ”Så länge vi inte bildar oss en klar uppfattning om hur den kapitalistiska statsapparaten skatt kunna demokratiseras och hur vi utan ulla behöva rasera den med våld skall kunna omvandla den till ett hållbart redskap för uppbyggnaden av ett socialistiskt samhälle kommer man antingen att anklaga oss för taktiskt rävspel eller identifiera oss med socialdemokratin.”

² Se t ex Nicos Poulantzas klara framställning av denna punkt i *Zenit* nr 56, juli/augusti 1978: [Staten och övergången till socialismen](#). (en intervju)

annorlunda institutionssystem, som är kvalitativt skilt från den borgerliga parlamentariska demokratin. Istället hävdar man att den helt och hållet kan blomma ut inom ramen för den senares (föryngrade) institutioner. För eurokommunister av alla schatteringar är den ”*stat av Pariskommunens typ*” eller den ”*Republik av Arbetarråd*”, som Marx och Lenin höjde till skyarna som frön till arbetarstaten, bara en farlig utopi. Samtliga delar Norberto Bobbios bedömning, att även om ”*gräsrotsmakt*” eller direkt demokrati kan och bör vara användbara korrigeringsmedel för den parlamentariska demokratin, så kan denna inte på något sätt ersättas av denna gräsrotsmakt³. Den regionala, lokala och yrkesmässiga uppsplittringen och fördelningen av makt inom samhällskroppen implicerar ”*ett moment där folkviljan tar form*” (Ingrao); med andra ord ett ställe där den kan centraliseras och sammanjämkas.

Denna plats kan inte vara en församling av regionala delegater — det Centralråd som Lenin föreställde sig. Överhuvudtaget kan inte arbetarråden vara den nya statsmaktens basorgan, eftersom de grupperar arbetarna i egenskap av producenter istället för i egenskap av medborgare. Av denna orsak är de ständigt utsatta för faran av att övermannas av en ”*kommunalt inskränkt*” korporativistisk syn. De historiska erfarenheterna visar att arbetarråden inte ensamma kan ha funktionen att centralisera statsmakten. Vad som i realiteten sker, är att det dominerande partiet eller partierna i rådets namn antar denna funktion. Om man ska kunna undvika denna dolda centralisering, och den totalitära sammansmältningen av parti och stat som den innebär, så måste ett parlament, som valts med hemlig allmän och territoriellt baserad röstning och som är befriat från bundna mandat osv, tilldelas denna roll av centralisering och sammanjämknings.

Eurokommunismens tredje huvudtes. Övergången till socialism är en årtiondelång process av församhälleligande av den ekonomiska och politiska makten. Erövrandet av makten sker inte genom en häftig kris — vilket för övrigt statens utveckling i Väst gjort otänkbar. Det uppnås genom det långdragna arbetet att bryta ner den härskande klassens hegemoni, börja belägra dess statsapparat och bringa oreda i dess allianser; det är på detta sätt arbetarklassen hävdar sig själv som den nya hegemoniska klassen. Även här finns det både höger- och vänstervarianter. För huvuddelen av Eurokommunismens talesmän ”*utgörs revolutionen av raden av omfattande strukturella reformer, både ekonomiska och politiska*” (Jean Ellenstein)⁴. Men enligt den eurokommunistiska vänsterflygeln kan inte övergången till socialism fullbordas utan ”*kvalitativa språng*” eller ”*brott*”. Det rör sig emellertid om ”brott” i pluralis, ”brott” som vart och ett sker på ett specifikt område (ideologiskt, politiskt, ekonomiskt, etc.), och enligt ett speciellt tidsschema. Buci-Glucksmann talar om ”ett oavbrutet brott” och om ”långdragen dubbelmakt”. Men detta har inget att göra med en revolutionär brytning, där det övergripande målet är klassmakten och det förhärskande produktionssättets karaktär.

Lenins överdrifter

Vem kan idag förneka att Lenins teser om demokrati och socialism innehåller vissa överdrifter och brister? När de bolsjevikiska ledarna första gången slog fast dessa ståndpunkter var de sysselsatta med att till det yttersta bekämpa den europeiska socialdemokratins medverkan i återupprättandet av den borgerliga samhällsordningen, under täckmantel av att försvara demokratin. Beträktad i detta ljus, innebar Lenins fördömande av den ”*borgerliga demokratismen*” och hans samtidiga försvarstal för den ”*proletära demokratin*”, i överensstämmelse med ett välkänt (och i viss mån oundvikligt) tillvägagångssätt, att han ”*gick för långt*”. Alltför ofta använde Lenin ordet ”*formell*” i betydelsen illusorisk, överklig och ”*rent formell*”, och han framställde inte de demokratiska rättigheterna under kapitalismen som partiella, stympade

³ Norberto Bobbio, ”Quale alternativa alla democrazia rappresentativa?”, *Quaderno di Mondoepo-raio*, nr 4 1976, s. 32.

⁴ *Lettre aux Francais sur la Republique du Programme Commun*, Paris 1977.

och manipulerade rättigheter, utan som rena ”lockbeten”, ”bedrägerier”, och ”tomma fraser”. I den redan ganska intoleranta ryska arbetarrörelsen underblåste dessa överdrifter cyniska och auktoritära uppfattningar, som i ganska stor utsträckning underlättade Josef Dzjugasjvili Stalins och hans mindre betydande kamraters uppstigande till makten.

Å andra sidan idealiserades sovjetdemokratien i så hög grad att dess funktionsvillkor, motsättningar och svårigheter inte analyserades. Bolsjevikledarna, som var mycket skarpsynta när det gällde att avslöja de tusentals tricks med vilka den borgerliga demokratin slingrar sig undan folkviljan, ifrågasatte inte de klausuler i sovjetdemokratien som kunde ge samma effekter. Man framställde det som att en ”stat av Pariskommunens typ” eller ”Arbetarnas Rådsdemokrati” kunde tillämpas omedelbart: det behövdes ingen övergångsregim, där förutsättningarna för en fungerande rådsdemokrati kunde skapas och dess arbetssätt utarbetas.

Ännu värre var att de bolsjevikiska ledarna, som på ena enorma svårigheter hade tvingats vidta oerhört auktoritära åtgärder, tenderade att ställa upp vissa av sina lösningar som allmänna principer (massorganisationernas underordnande under partiet, uppfattningen av proletarietets diktatur som kommunistpartiets herravälde, osv). Detta orsakade stor skada för den internationella arbetarrörelsen, och det fördömdes grundligt av Rosa Luxemburg. Utan tvivel kan Lenin och Trotskij ursäktas med att deras företag var något helt nytt, och genomfördes under oerhört svåra förhållanden. Men det finns ingen anledning att göra samma misstag som de: speciellt inte som stalinismen i viss mån underlättades av det sätt på vilket bolsjevikerna behandlade frågan om demokratin.

Vi måste förvisso kritisera överdrifterna och erkänna bristerna i de leninistiska frågeställningarna. Men ska vi, när vi strävar efter att komma över dem, följa de socialdemokratiska kritikerna på 20-talet? Ty man kan knappast undgå att slå av likheten mellan eurokommunisternas diskussion och de argument som Andra Internationals teoretiker förde fram när de polemiserade mot bolsjevismen. ”Demokratien är mer än bara ett politiskt instrument, som hjälper arbetarklassen att göra rent hus med kapitalet. Demokratien är på samma gång medel och ändamål. Den är medlet för socialismens uppnående och den är formen för socialismens förverkligande.” Så skrev Eduard Bernstein så tidigt som 1899, i ett kapitel som det skulle vara värt att citera i sin helhet.⁵ Temat att demokratin och socialismen är ”väsenssammanhängande”, och att övergången till socialismen ska genomföras inom ramen för den borgerligt-demokratiska statens institutioner, framfördes i olika variationer av den socialdemokratiska högern före 1914, och av socialdemokratien i sin helhet i början av 20-talet. Och vad gäller idén om en ”blanddemokrati”, så var det Karl Kautsky som blev den viktigaste förespråkaren för att arbetarråden och den parlamentariska demokratin skulle sammanfogas i ett system där den centrala makten skulle förbli parlamentets privilegium. Han inte bara utvecklade denna tankegång i detalj, utan han använde också hela arsenalen av invändningar mot sovjetsystemet, inbegripet anklagelsen för korporativism, som Eurokommunisterna nu upptäckt⁶. I själva verket var vissa austro-marxistiska teoretiker och andra vänstersocialdemokrater betydligt mer radikala än den eurokommunistiska vänstern. Även om de också förordade en kombination av parlamentarisk demokrati och rådsdemokrati, så hade de ett förbehåll: ”Ur denna samexistens mellan två representationsformer (rådspyramiden och Nationalförsamlingen) följer emellertid kravet att tyngdpunkten måste ligga hos arbetarrådets centrala råd. Ty detta representerar den homogena arbetarklassen och förkroppsligar därmed den allmänna viljan till social förändring... Detta råds beslutsrätt bör därför omfatta alla områden inom ekonomin... och det bör även ha den odiskutabla rätten att ta initiativ inför Nationalförsamlingen och att inlägga veto mot dess beslut. Valet av regering

⁵ Eduard Bernstein, [Socialismens förutsättningar och socialdemokratins uppgifter](#). Arkiv 1979, s. 186-208.

⁶ Karl Kautsky, *The Dictatorship of the Proletariat*, Michigan 1964.

*bör delas mellan det centrala rådet och Nationalförsamlingen i en proportion som det fortfarande återstår att fastställa.”*⁷

Den eurokommunistiska vänstern tycker om att återropa Rosa Luxemburg, eftersom hon häftigt kritiserade de bolsjevikiska ledarnas ståndpunkter i frågan om den Konstituerande Församlingen (och förhållandet mellan demokrati och socialism i allmänhet)⁸. Men man bör komma ihåg att hon 1918 med all kraft kämpade mot sammankallandet av en Nationell Konstituerande Församling i Tyskland och för att det skulle inrättas en rådsbaserad socialistisk demokrati⁹. Och för att inte tala om Gramsci: som Massimo Salvadori helt riktigt slår fast, så är det inte så mycket Gramsci som Kautsky och den Andra Internationalens teoretiker som man med rätta kan citera till stöd för Eurokommunismen. Luciano Gruppi uttrycker verkligen en växande insikt om detta faktum bland PCI:s teoretiker när han skriver: *”Tanken att inifrån förändra den borgerliga statens klasskaraktär var ett ständigt återkommande tema hos den Andra Internationalens höger och 'center'.*”¹⁰ För sin del uppmanar han Eurokommunisterna att godta denna ”kompromiss”-linje utan att bli förlägna. Det har trots allt flutit en hel del vatten under broarna sedan 1920!

Demokratin och den borgerliga staten.

Gentemot dessa banbrytare för den demokratiska övergången till socialismen påvisade Lenin ett antal självklara saker som behåller sin fulla giltighet i förhållande till dagens eurokommunistiska teoretiker. Den som talar om ”demokrati” i allmänhet, som om den var ett ickehistoriskt väsen som bestäms av sina egenskaper¹¹, talar som en liberal, inte som en marxist. I ett klassamhälle *”kan man inte tala om 'ren demokrati'... utan man kan bara tala om klassdemokrati*”.¹² De på varandra följande formerna av demokrati (Antikens demokrati, medeltidens municipala demokrati, den borgerliga representativa demokratin) är inte ofullkomliga — utan alltmer utvecklade — inkarnationer av ”demokrati i allmänhet”. De är olika former av klassherravälde där de demokratiska institutionerna skapas och inrättas för att säkra demokrati för de härskande och underkastelse för de styrda klasserna.

Denna metod förordar en hälsosam distinktion som systematiskt döljs av Eurokommunismens samtliga schatteringar — nämligen åtskiljandet av folkets demokratiska fri- och rättigheter från den borgerligt-demokratiska statens institutioner. Tom den borgerliga demokratin mest demokratiska institution är delar i ett system vars uppgift är att säkerställa en liten minoritets herravälde över den överväldigande majoriteten. De inrättas inte som ett resultat av arbetarklassens kamp — som Claudín vill ha det till — utan tack vare motsättningen mellan det kapitalistiska produktionssättets utveckling och alla former för despotisk makt. Med tiden har de utvidgats till att omfatta de demokratiska fri- och rättigheter som arbetarna har erövat. Men den otvivelaktigt verkliga demokratiseringen av dem utformas alltid i linje med deras grundläggande uppgift: att legitimera den borgerliga makten med hjälp av allmän rösträtt, samtidigt som de håller massorna borta från *”statens angelägenheter*”.

Hur uppnår den borgerliga representativa demokratin detta? För det första befäster och fördjupar den uppdelningen mellan samhället och den politiska makt som koncentrerats i

⁷ Här citerat ur antologin: [Arbetarkontroll, arbetarråd, arbetarstyre](#). (E. Mandel). René Coeckelberghs Partisanförlag, Halmstad 1971, s. 254-255.

⁸ Se [Den ryska revolutionen](#), Federativs förlag, 1967.

⁹ ”Vi måste underminera den borgerliga staten och vi måste göra det genom att överallt avskaffa maktfördelningen. Makten måste förenas i arbetar- och soldatrådets händer”. [Om Spartakus](#) (tal vid det tyska kommunistpartiets grundningskongress 1918), *Röda Häftet nr 8*, Coeckelberghs Partisanförlag, 1971, s.32-33.

¹⁰ Luciano Gruppi, ”Sur le rapport démocratique-socialisme” *Dialectiques*, nr 17, s. 41.

¹¹ Se Bobbios definition i det tidigare citerade verket.

¹² Lenin, [Den proletära revolutionen och renegaten Kautsky](#), *Valda verk II:2*, s. 41.

staten. Genom att splittra upp den samhälleliga organismen, suga ut den och förpassa den till passivitet, så berövar den borgerliga demokratin den från fler och fler av dess latenta möjligheter till självstyre, och koncentrerar makten i speciella, noggrant kontrollerade apparater. För det andra döljer den individernas och klassernas inbyggda ojämlikhet i förhållande till lagen, och försör därmed ägarna av de viktigaste produktionsmedlen med instrument att manipulera den allmänna opinionen. Genom kamp kan den folkliga rörelsen stärka sina demokratiska fri- och rättigheter och vidga de borgerligt representativa institutionernas demokratiska karaktär. Men detta kan endast bli varaktigt i den mån som dessa erövringar inte på ett avgörande sätt förändrar institutionernas grundläggande uppgift. Om ”demokratiseringen” överskrider vissa gränser hamnar systemet i kris; och när detta hänt försöker den härskande klassen organisera om hela sitt styrelsesätt. Som vi vet bryr de sig då föga om att försvara de demokratiska principerna.

Sammanfattningsvis: även om den borgerligt representativa demokratin går betydligt längre än tidigare regimer när det gäller att utveckla de demokratiska friheterna, så innebär även den en definitiv begränsning för vidare framsteg. Istället för att vara möjligt inom den borgerliga demokratin ramar, så kolliderar upprättandet av de demokratiska fri- och rättigheterna som är nödvändiga för de socialistiska produktionsförhållandena med den borgerligt-demokratiska statens institutionella system. Det krävs därför en ny störts demokratisk organisering av makten och samhället:

”Det vore ett fundamentalt misstag” skriver Lenin, ”att tro, att den mest djupgående revolutionen i mänsklighetens historia, att maktens överförande — för första gången i denna historia — från en minoritet av exploatörer, skulle kunna ske inom den borgerliga och parlamentariska demokratin gamla ramar, att detta skulle kunna ske utan skarpa språng, utan att nya institutioner skapas som kan omfatta dessa nya livsbetingelser, etc”.¹³

Det är inte genom att vända ryggen åt denna problematik, utan genom att ta den som utgångspunkt som vi på nytt ska undersöka förhållandet mellan demokrati och socialism.

De demokratiska stridernas räckvidd

Kampen för att försvara och utvidga de demokratiska friheterna är förvisso en avgörande axel i kampen för socialismen i Väst. Det är inte där vi är oeniga med de eurokommunistiska teoretikerna. Under den nuvarande epoken, som kännetecknas av en kris för den parlamentariska demokratin och en allmän tendens mot en ”stark stats” gör kampen för att försvara och bredda de demokratiska rättigheterna det möjligt att hejda den ökande statliga maktkoncentrationen, att bevara arbetarklassens politiska erövringar, och att avslöja motsättningen mellan ideologin om folkets suveränitet och den moderna borgerliga statens verklighet. Den verkliga tvistefrågan är inte huruvida det finns ett behov av att kämpa för en demokratisering av staten, utan räckvidden, modaliteten och gränserna för denna kamp. Kan den successivt förändra — omärkligt eller genom en rad ”brott” — statsapparaten klasskaraktär? Kan den på ett avgörande sätt driva över den till folkets sida? Eller kan den som mest understödja en gynnsam utveckling av styrkeförhållandena mellan klasserna genom att öka samtliga folkliga organisationers vikt och driva en viktig del av de statsanställda åt vänster — på ett sådant sätt att arbetarna kan inleda den oundvikliga sammanstötningen med den härskande klassen under bästa möjliga villkor?

Dessa frågor har en avgörande strategisk innebörd. Ett jakande svar på den första innebär att man i praktiken underordnar masskampen under målet att omvandla statsapparaten inifrån eller vinna över de personer som styr den (officerskåren i armén, osv). I motsats till detta

¹³ Lenin, ”Tesar om den borgerliga demokratin och den proletära diktaturen”, *Röda Häftena* 6/7, Partisanförlaget 1970, s. 22. [Ingår i samlingen [Kommunistiska internationalens första kongress](#)]

innebär det andra perspektivet att man förlitar sig på massrörelsens mognad och beslutsamhet för att radikaliserar så stor del som möjligt av statsapparaten. Med andra ord, är kampen för att försvara och utvidga de demokratiska rättigheterna en oundgänglig förberedelse för revolutionen? Eller är den på ett eller annat sätt en överlägsen ersättning för revolutionen? Den revolutionära vänstern föredrar den förra hypotesen, Eurokommunismen den senare.

Även om Nicos Poulantzas omfattar den eurokommunistiska vänsterns teser, så kan vi i hans senaste bok märkligt nog återfinna alla argument för den revolutionära vänsterns alternativ.¹⁴

1. De förtryckta klassernas underordnade, om inte marginella närvaro inom staten. De inte bara saknar kontrollen över någon apparat, deras vikt blir också mindre ju större strategisk vikt apparaten har i maktutövandet (dvs armén, polisen, högre administration, rättssystemet, massmedia). ”I staten existerar de förtryckta klasserna... huvudsakligen i form av opposition till de härskande klassernas makt”.¹⁵

2. Den moderna borgerliga statens invecklade och smidiga karaktär, som ”medger att borgarklassen kan bemöta ett folkligt makttillträde genom att förflytta den verkliga och formella maktens centrum”.¹⁶ Detta gäller både statssystemet i sin helhet och var och en av dess apparater. Det räcker inte att inta topparna för att hålla hela apparaten; om bourgeoisin förlorar topparna så byter det verkliga maktcentrat plats.

3. Den härskande klassens förmåga, ja verkliga virtuositet, när den ställs inför en ”folklig seger”; dess förmåga att ”återupprätta styrkeförhållandena till bourgeoisins förmån, ibland i ny form”.

4. De statsanställdas (inbegripet de som mest sannolikt kommer att gå åt vänster) fasthållande vid sin speciella ställning och roll visavi folkmassorna. Deras ”politisering” är så ”begränsad” att de vare sig utmanar den samhällsliga arbetsdelningen inom staten eller den politiska uppdelningen i ledare och ledda som förkroppsligas i staten.

5. Samtliga dessa drag skärps idag av den borgerliga representativa demokratins förfall och uppkomsten av ”den starka staten”.

Vilken annan slutsats kan man dra, än att en gradvis, fredlig och laglig omvandling av staten är ett lockbete — precis som förhoppningen om en vänsterkullerbytta av huvuddelen av den ledande personalen? Vilken annan slutsats kan man dra än att en ”radikal demokratisering” av staten bara kan uppnås vid höjdpunkten i en allomfattande kamp, under en revolutionär situation, när krisen för den borgerligt-demokratiska staten drivs till bristningsgränsen, och när den folkliga rörelsens omfattning ställer en djupgående omgestaltning av hela statssystemet på dagordningen?

Direkt demokrati eller parlament

På samma sätt förbiser revolutionärer ingalunda den strategiska vikten hos demokratiska basstrukturer (fabriksråd, råd i bostadsområden, i byar, på universitet; kommittéer för soldater och arbetslösa arbetare, osv). Tvärtom är axeln i deras strategi uppkomsten, generaliseringen och centraliseringen av sådana strukturer — både som ett medel för folklig kontroll över ekonomin, samhället och staten, och som det grundläggande elementet i den nya demokratin. Revolutionärer skiljer sig inte från den eurokommunistiska vänstern så mycket i frågan om behovet av att stimulera utvecklingen av demokratiska basstrukturer; och inte heller i frågan om behovet av att, i länder med en lång borgerligt-demokratisk tradition, sammanfatta dessa

¹⁴ Nicos Poulantzas, *L'Etat, le pouvoir, le socialisme*. Paris 1978.

¹⁵ Ibid, s. 157.

¹⁶ Ibid, s. 152.

strukturer med parlamentariska institutioner. Meningsskiljaktigheterna gäller snarare behörighetsfördelningen, karaktären på denna ”*sammanfogning*”. Vem bestämmer vad? Vem röstar om planen? Vem beslutar i de breda, landsomfattande frågorna? Vem utser och kontrollerar regeringen?

I Eurokommunisternas perspektiv ger råden förslag, men parlamentet beslutar, I själv verket integreras arbetarråden därmed i den parlamentariska demokratin; och det oundvikliga resultatet är att råden vittrar bort, precis som arbetsplatskommittéerna har vittrat bort i Frankrike, och precis som de italienska arbetarråden för en tynande tillvaro idag. För att ställa förslag och utöva påtryckningar och kontroll är de olika partierna, fackföreningarna och intresseföreningarna helt tillräckliga. Rådssystemet kan endast överleva som en ny maktstruktur. En hopplappad parlamentarism räcker inte om målet verkligen är att upprätta en arbetardemokrati, och successivt avskaffa uppdelningen mellan ledare och ledda och åtskiljandet av staten och samhället. Än mer som de historiska förutsättningarna som skapade parlamentarismens gamla goda tid nu upphört. Man måste verkligen bygga ett annat institutionssystem — ett system som medger att makten hamnar i samhällets bas och att arbetarna aktivt deltar i skötseln av sina egna angelägenheter.

I sammanfogningen av de parlamentariska institutionerna och institutioner av rådstyp måste den verkliga makten övergå till de senare. Detta säger vi inte av dogmatisk vördnad inför marxismens ord, utan fullt medvetna om hur svårt det är att upprätta en socialistisk demokrati och få den att fungera. En sådan demokrati måste vara förenad med en minskning av arbetstiden med åtminstone hälften — annars kommer arbetarna att varken ha tid eller ork att sköta ekonomin och staten. Den förutsätter också ett tillfredsställande av medborgarnas grundläggande behov; ett relativt befästade av den nya samhällsordningen (för om rådsrepubliken står inför en omedelbar risk för inre eller yttre kontrarevolution kommer råden att kringräddas av statsapparaten i nödvändighetens namn); en hög kulturell, skolnings- och medvetandenivå bland arbetarna; de demokratiska traditioner som är djupt rotade i varje sfär av det sociala livet, osv. Om dessa förutsättningar inte finns är byråkratiska deformationer av rådsdemokratin oundvikliga. Men så länge arbetarnas demokratiska fri- och rättigheter försvaras och utvecklas kan sådana deformationer övervinnas allteftersom den objektiva situationen förbättras. Hur som helst vore begränsningarna på demokratin mycket större i ett parlamentariskt system, om alla andra förutsättningar vore lika.

Vi har alltså en långt ifrån förskönande syn på rådsdemokratin. Kärnan i våra argument är denna: För det första kan det, med tanke på de ekonomiska, politiska, sociala och kulturella förhållandena i Västeuropa, snabbt skapas förutsättningar för en fungerande rådsdemokrati. För det andra, även om processen skulle bli svår och endast ske gradvis, så är upprättandet av en rådsdemokrati — en självstyres-socialism — ett oundgängligt villkor för ett verkligt massdeltagande. Enbart den är förmögen att göra slut på förtryckets ursprung: nämligen uteslutandet av den politiska makten från det civila samhället och dess alltmer ökande koncentration till statens speciella organ.¹⁷ Den rådsdemokratiska principen syftar inte enbart på att delegaterna kan återkallas, att ämbetsmännen ska bytas ut så ofta som möjligt, osv. Framför allt utser den arbetsplatsen till den grundläggande politiska enheten och rotar den politiska demokratin i kollektiv som verkligen existerar, istället för i det rent nominella kollektiv som valkretsen utgör. Rådssystemet lägger därmed den konkreta institutionella grunden för kontrollen av delegaterna och för massmobiliseringar för att effektivt kunna sköta ekonomin och samhället. Den skapar förutsättningen för ett verkligt folkligt herravälde och en maktdelegering som inte längre kommer att vara enbart ett överlämnande av makten.

¹⁷ Se Daniel Bensaid, *La révolution et le pouvoir*, Paris 1976, s. 239-42.

Den eurokommunistiska kritiken av rådsdemokratin är knappast övertygande. Ty varför skulle råden vara fundamentalt dömda till korporativ inskränkthet? Varför skulle deras regionala instanser och Centralrådet vara organiskt oförmögna att anta den centraliserande och sammanjämkande funktion som den lokala administrationen och Nationalförsamlingen har i den parlamentariska demokratin? Det finns en risk för korporativism i rådssystemet, men den är varken större eller mindre än risken för lokalpatriotism under den borgerliga patriotismen. Med andra ord är den ingalunda oöverstiglig. Om rådets behörighetsområde omfattar det politiska och samhällsliga livets samtliga problem, om partierna demokratiskt kan argumentera för sina ståndpunkter i alla aktuella frågor, och om det slutliga beslutet tas av Centralrådet efter omröstningar och val i hela rådspyramiden, varför skulle då rådssystemet frambringa egendomligheter som är mer hårdnackade än den parlamentariska demokratin? Varför skulle dess nationella instanser inte uttrycka ”folkviljan”?

Eurokommunisterna svarar att sådana system har brutit samman överallt där de har inrättats; och att det måste finnas en allmän orsak till dessa sammanbrott. I själva verket upprättades rådsdemokratin enbart i Sovjet-Ryssland — och under vilka förhållanden! Orsaken till att den misslyckades där har ingenting att göra med arbetarrådets påstådda benägenhet till korporativism. Och om rådsdemokratin inte kan fungera i de sk utvecklingsländerna, så verkar inte heller den parlamentariska demokratin kunna göra det. Liksom all annan demokrati är den socialistiska demokratin svår att praktisera. På detta liksom på andra områden uppvisade den stalinistiska istiden en verklig efterblivenhet när det gällde analyserande arbete. Därför finns det ännu större anledning att på allvar tänka över tidigare erfarenheter och dra mer omfattande slutsatser än de av nödvändighet summariska antydningarna i *Staten och revolutionen*. Men våra mer djupgående analyser måste peka förbi ”*delegatsdemokratin*” mot en ”*aktiv demokrati*” istället för att gå tillbaka till en parlamentarisk demokrati som är oåterkalleligen dömd av monopolkapitalismens utveckling.

Ett revolutionärt brott eller ett långvarigt maktöverförande.

Slutligen är vi inte oeniga om det ”specifikas i övergången till socialismen i de utvecklade kapitalistiska länderna, utan om vilken natur denna specifika övergång har. Eurokommunismens teoretiker erkänner kapitalismens djupa kris i södra Europa, men de förnekar att den kan kondenseras i en förrevolutionär kris i ordets klassiska mening: dvs en kris för staten som tenderar att förlama och till en början bryta ner dess apparater, samtidigt med en rörelse av utbredd masskamp som inbegriper en uppkomst och första centralisering av folkmaktsorgan. Långt innan den kapitalistiska krisen i södra Europa gav upphov till sina mest anmärkningsvärda effekter, så gav det italienska ”krypande maj” och erfarenheter i Portugal 1975 en embryonal bild av den sorts kris som oundvikligen kommer att skapas av den nya stagnationsfas som drabbat världskapitalismen sedan slutet på 60-talet. Förvisso har dessa kriser inget gemensamt med kriserna efter Första och Andra världskriget när staten totalt bröt samman. Otvivelaktigt är arbetarrörelsens egen politik en avgörande faktor när det gäller att bestämma krisernas utveckling. Men oavsett hur nya deras rytm och form än må vara, så kan de inte undgå att under det kommande kvartsseklet ge upphov till återkommande perioder av oerhört intensiv klasskamp: utbredda explosioner, där hela systemets jämvikt kommer att rubbas, och tillåta att frågan om den ekonomiska och statliga makten löses ”i *stridens hetta*”.

Med detta perspektiv är det revolutionära partiets roll att befordra arbetarnas enhet och klassjälvständighet och kämpa för det socialistiska alternativet på ett så praktiskt och konkret sätt som möjligt: så att folket vid nästa förrevolutionära kris kan organisera sig på varje nivå för att kontrollera produktionen och samhället, som ett förspel till exproprieringen av storkapitalet och den fullkomliga omvandlingen av staten på grundval av rådsrörelsen. Som vi har sett förenar detta perspektiv kampen för att utvidga de demokratiska fri- och rättigheterna

— en nödvändig förberedande åtgärd för att bryta ned den härskande klassens hegemoni — med en neutralisering av dess maktapparat, en splittring av dess allianser, och i motsats till detta ett hävdande av arbetarklassen som den hegemoniska klassen. Denna kamp, genom vilken alla folklager dras med i kampen för socialismen, är en helt nödvändig erfarenhet. Den är emellertid inte tillräcklig; den förbereder bästa möjliga villkor för det revolutionära maktövertagandet, men den kan inte tjäna som ersättning för det.

Genom att utesluta möjligheten av revolutionära situationer i de utvecklade kapitalistiska länderna visar sig Eurokommunisterna än en gång sacka efter händelseutvecklingen. De kommer att överraskas av framtida kriser, precis på samma sätt som de överraskades av maj-68, det ”krypande maj” i Italien, osv. Dessutom förkastar de uppenbarligen varje strategi som grundas på att utnyttja sådana situationer. Vad gäller den eurokommunistiska vänstern, så förändrar deras spetsfundigheter om ett flertal i tiden åtskilda ”antikapitalistiska brott”, till skillnad från ett revolutionärt brott, inget av vikt. Deras argument grundas i en tvivelaktig lek med ord. Ty begreppet ”antikapitalistiska brott” betecknar två kvalitativt skilda realiteter: å ena sidan realiteter som är fullständigt förenliga med det kapitalistiska systemets funktions-sätt, som t ex att Vänstern erövrar regeringsmakten, eller ”brott” i utbildningssystemet, sociala sedvänjor etc; å den andra sidan realiteter som är helt oförenliga med den kapitalistiska samhällsordningen, såsom förstatligande av produktionsmedlen eller herravälde över statsapparaten. De ställer brott ”i” systemet på samma plan som brott ”av” systemet, där de senare uppenbarligen planeras till någon obestämd framtid. Under täckmantel av denna ordlek, och på ett sätt som erinrar om den tidigare strategin av att ”erövra fickor av makt” eller ”strategin för strukturella reformer”, försöker den eurokommunistiska vänstern uppnå övergången till socialismen utan någon revolution. Deras talesmän föreställer sig, att om delarna i den revolutionära brytningen sprids ut och åtskiljs i tiden, så kommer chansen till framgång att vara större än om man med hjälp av en direkt styrkemätning försöker passera den punkt där det inte finns någon återvändo. Men de glömmer att styrkeförhållandena mellan klasserna ständigt förändras; att möjligheter att åsamka den härskande klassen avgörande nederlag bara uppstår vid vissa kritiska tidpunkter; och att, mellan dessa, bourgeoisin lyckas stabilisera sitt system och driva arbetarna på defensiven.

Den eurokommunistiska strategin, både dess höger- och vänstervarianter, är en sorts gradualism; och som alla gradualismer lider den av bristen att vara skild från klasskampen¹⁸. Oavsett vilka intentioner de eurokommunistiska ledarna har, så kommer det, att uppstå ett tvingande behov av att anpassa sig till det kapitalistiska produktionssättets logik, om den ekonomiska och politiska kontrollen stannar i storbourgeoisins händer. (Definitionsmissigt lämnar varje strategi som innebär ett utdraget, gradvist erövrande av makten till en början denna kontroll hos storkapitalisterna, eftersom dess mål just är att ta över den ”gradvis” eller ”slutligen”.) PCI är ett belysande exempel på detta. I namn av att bevara nationell koncensus har partiet tvingats överge de flesta av de strukturella reformer som det har fört fram i sitt eget, ganska moderata program, och det har tvingats bli en ständig förkämpe för åtstramnings-åtgärder. Detta har inte bara medfört att massornas levnadsstandard har försämrats och att de splittrats i ”osäkra” och ”skyddade” sektorer, utan, i och med det, också försämrade nationella styrkeförhållanden.

Det är sant att eurokommunistiska partierna nu kämpar för de friheter som hånas i Öst; att de presenterar sig själva som fiender till ”likformigt tänkande”, förkämpar för självstyre och

¹⁸ Se Régis Debray, *Lettre aux communistes français*, s. 64: ”tanken på en 'fredlig, gradvis och successiv Revolution' (Ellenstein), som förutsätter aktioner utan att det sker några reaktioner, en arbetarklass utan någon borgarklass, socialism utan kapitalister och seger utan kamp, tillhör en av idealismens döda arter. Det är inte de mest måttliga som utgör minoriteten av alla som offrats under historiens gång: tjugotusen chilensare fick med sina liv betala för ett högsint hjärtas samvetsbetänkligheter och för ett stort demokratiskt partis pacifism”.

pluralism, osv. Detta är förvisso en anledning till glädje bland militanter som har bekämpat den stalinistiska diktaturen ända från början — även om det fortfarande finns ett stort gap mellan ord och fakta, något som visas av den envisa enhälligheten vid PCF:s kongresser. Det olyckliga är att de stalinistiska åsikterna direkt övergår i ny-socialdemokratiska. Och det är inte nödvändigtvis ett steg framåt. Det medges att strategin för en övergång till socialismen, liksom ”*självstyressocialismen*” själv, till stor del fortfarande måste utarbetas i de utvecklade kapitalistiska länderna som har en lång demokratisk tradition. Men låt oss för guds skull ha lite fantasi!

Översatt från engelska av Håkan Sundberg
(ur *New Left Review* 110, 1978)